

IZABEL DIKENOA

Zamak uzdaha

Preveo sa francuskog
Velimir Mladenović

■ Laguna ■

Naslov originala

Isabelle Duquesnoy

L'OISELEUSE DE LA REINE, LE CHÂTEAU DES SOUPIRS,
LIVRE I

Copyright © Éditions du Seuil, sous la marque Verso, 2024

Translation copyright © za srpsko izdanje 2025, LAGUNA

Ilustracija na korici prema fotografiji © Gemmy Woud-
-Binnendjik

*U spomen na Laru,
zelenokrilu aru koja je živela trideset sedam godina i
donela mi isto toliko sreće koliko i ožiljaka na rukama.*

Delo objavljeno uz nadzor Fransoaz Samson.

Ovaj rukopis je priča o mom životu.

Nalazi se u Vašim rukama jer ste pretražili tavane mog nekadašnjeg zamka. Ali istorijske građevine nikada nam zaista ne pripadaju; one nas samo privremeno prihvataju, zahtevaju od nas da se žrtvujemo, prelaze u ruke najstarijih sinova, a ponekad im padaju na ramena kao breme.

Ako građevine koje su ostale iza mene nisu opustošile park, u dubini šume primetićete moj grob, nadvišen krstom i parom ptica isklesanih u kamenu; orah koji natkriljuje moju grobnicu bio je zasađen 1789. godine, neposredno pre pobune glasnog naroda. Rađa lepe plodove u oktobru, kada se ljuske raspuknu.

Volela bih da sam imala hrabrosti da spalim ove stranice ispovesti, kako niko nikada ne bi prodro u intimu mog postojanja, u moje najskrivenije misli, u moje zabranjene ljubavi i moje neoprostive greške. Shvatićete da sam se predomisllila, budući da su Vam one sada otkrivene.

Ipak, iz tame se protivim da ovi listovi budu objavljeni, da budu čitani u javnosti ili čak u nekom privatnom salonu, i molim Vas, dragi Neznance, da se pobrinete da nikada ne postanu izvor sramote za moje potomke i za one koje sam volela.

Ponekad sam zaista delovala suprotno moralu, sukobljavajući se s principima jednog doba koje ženama nije priznavalo ništa, niti im je bilo šta opraštalo.

Ukoliko ste kupili moj zamak, budite u njemu srećni i uspešni. S vremena na vreme, dođite da položite cvet na moj grob; to će mi pokazati da mislite na mene, na onu koja Vam je prethodila na ovom mestu. Osim ako niste šetač kome je dosadno, pa se provukao između loše zatvorenih kapaka. Kada napustite kuću, čuvajte se zamki skrivenih u visokoj travi: njihove čeljusti su podjednako okrutne kao ljudska duša.

Lizelot K. de B.

PRVI DEO

„Kavez bez ptice je bezvredan.“

Persijska poslovice iz XIII veka

PRVO POGLAVLJE

NAŠ BRAK, KOJI JE SVEŠTENIK upravo blagoslovio, bio je užasavajuće neskladan, pa su na klupama crkve gosti skrivali noseve u čipkaste rukave kako bi se tiho kikotali.

– Baš ima sreće, taj stari vepar...

– Psst!

– Ma ne, pogledajte samo kako je sve to odvratno...

Znala sam. Zvanice iz prva dva reda pravile su grimase iza naših leđa; gospoda su žalila što ne drže u naručju mene umesto svojih napuderisanih supruge. Žene su pak unapred saosećale s mojom žrtvovanom nevinošću.

Bila sam mlada nevesta od dvadeset i dve godine, tek ostala bez roditelja, odevena u plavu haljinu sa širokom krinolinom, čija je skromnost vređala ogromno bogatstvo mog pedeset-jednogodišnjeg muža. Ipak, da bi zadovoljio svoj ponos, pre same ceremonije naterao me je da nosim ogrlicu od tri niza bisera, kao i kapu od holandske čipke natučenu do samog čela koja je skrivala moju dugu, nikad skraćivanu kosu, nasuprot modi uvojaka i talasaste kose te 1786. godine.

Moje tužno lice pokazivalo je istovremeno žalost za mojim roditeljima i za iluzijama. Tako dvostruko pogođena, morala sam priznati da porodična tragedija nije omekšala srce mog brata.

Jer imala sam brata i glupo sam verovala da će me zaštititi, da će se pobrinuti za moje izdržavanje.

Bila sam naivna, prostodušna.

Naime, nekoliko nedelja ranije, moji roditelji, Filip i Rozali Lisan, dok su uživali u srećnom i trivijalnom životu, sa slašću su pojeli omlet s pečurkama. Naša stara i verna sluškinja, Marijeta, sama ih je ubrala i uverila moje roditelje u njihovu svežinu. Na njihovu nesreću, pobrkala je smrčak sa lažnim smrčkom. Prvi je izuzetno ukusan, drugi smrtonosan.*

Zgađena mirisom jaja, koji nikada nisam podnosila, naručila sam za sebe čorbu od tušta u svojoj sobi, dok je Žak, moj stariji brat, otišao da večera između bedara jedne bludnice i vratio se tek usred noći.

Sa prvim zracima sunca, kuća Lisan, koju je činilo sedam soba, zatresla se od vriska naše sluškinje: čim je otvorila kapke na prozorima njihove sobe, otkrila je dva modrikasta leša svojih gospodara u postelji.

Tek probuđena, gledala sam, ne shvatajući, kako Marijeta juri niz stepenice kao da je progoni demon, vičući u pomoć.

Moj brat je, u početku podjednako zaprepašćen kao i ja kada je ušao u njihovu sobu, brzo preuzeo stvar u svoje ruke, ne pokazujući ni trunku tuge. Moram priznati da sam u tom trenutku pomislila da je možda priželjkivao ili čak organizovao smrt naših roditelja. Nije odavao ni najmanji znak bola. Tada još nisam znala da je Marijeta jedina odgovorna za ovu tragediju, jer mi je istinu otkrila tek mnogo godina kasnije.

Moj brat se zatim hladnokrvno nagnuo nad oba mrtva tela i makazama isekao odeću našeg oca kako bi, kako je objasnio, pronašao tragove rana ili mehuriće od arsena.

* Poznat kao giromitra, lažni smrčak sadrži supstancu koja se koristi u proizvodnji raketnog goriva. Neverovatno, zar ne? Monometilhidrazin iz ove pečurke izaziva jake bolove pre nego što vas, gotovo bukvalno, lansira pravo među zvezde.

– Žak, pazi! – jecala sam. – Ne diraj ništa, bolje bi bilo da pozovemo žandarme...

– Budalo, ja sam policija.

Njegovom pronicljivom umu bilo je potrebno manje od petnaest minuta da zaključi da se radi o trovanju. Žak je podigao glavu i ponovo spustio čaršav preko beživotnih tela, pre nego što je strogo prekoreo našu sluškinju, koja se ponovo pojavila na pragu sobe.

– Ne stoj tu i ne cmizdri. Nisu ovo tvoji roditelji, zar ne? Radije otrči po sveštenika i ne zadržavaj se usput.

Presrećna što je izbegla sumnjičavost svog mladog gospodara, Marijeta je obrisala suze o kecelju pre nego što je pojurila kroz ulice varoši. Mnogo kasnije, poverila mi je da se, na putu ka županijskom dvoru, zapitala kako je srce Žaka, kog je podojila čim se rodio i tešila ga kao dečaka zbog noćnih mora, tako otvrdlo.

– Oče župniče – rekla je, ulazeći kod sveštenika. – Desila se velika nesreća... Gospodin Žak i gospođica Lizelot me šalju. Roditelji su im preminuli.

– Ah? – začudi se sveštenik, češkajući bradu. – Oboje odjednom?

– Da! – zajeca ona. – Jutros sam otvorila kapke da probudim gospodina i gospođu, i onda... Paf! Videla sam ih ružne i iskrivljene, poput đavola.

Sveštenik se namršti.

– Jesu li imali robove?

– Ne.

– Kopita? Rep?

Marijeta slegnu ramenima.

– Onda su sigurno popili neki šarlatanski lek – zaključio sveštenik. – To je opet maslo trgovaca koji prodaju svoje prljavštine obećavajući čuda.

– Nipošto! – naivno je prigovorila Marijeta. – Sinoć sam im ja spremila večeru, s pačjim jajima i sa p...

Zagrizla je usnu.

– Sa prazilukom? – upita sveštenik. – Ili možda sa pasuljem? Eto! Daćeš mi šaku pasulja kad tamo stignemo.

Ne čekajući, sveštenik stavi šešir širokog oboda i pomože Marijeti da se popne u njegova mala kola. Na putu je tako silno plakala da joj je maramica, natopljena suzama, postala providna.

– Hajde – nestrpljivo reče sveštenik – obriši oči. Cela parohija zna da su tvoji gospodari bili škrtice i da te odavno nisu plaćali. Ali Bog će ti to nadoknaditi!

Marijeta izduva nos tako snažno da joj se činilo da će joj mozak iscuriti, pa odbrusi:

– Da Bog plaća dugove, sveštenici ne bi nosili mantije izjedene od moljaca kao što je vaša.

Ono što je služavku brinulo nisu bili meseci bez plate, ionako nije mogla izračunati koliko su joj dugovali. Više se plašila da je ne optuže da ih je usmrtila kako bi naplatila dugovanja, i da je Žak odmah ne baci u zatvor, da u njemu trune do kraja svog bednog života.

Kao i većina slugu njenog ranga, to jest onog najnižeg, Marijeta nije znala ni da čita ni da broji, ali nije joj nedostajalo razuma. Za samo nekoliko minuta shvatila je koliko je važno da pridobije sveštenika za saveznika. Već je umalo izbrbljala nešto o p... pečurkama, pa je sada morala sakriti svoju nepažnju prihvatljivom izmišljotinom.

Spustila je svoje ispucale dlanove, ogrubele od pranja veša, na sveštenikovu ruku.

– Nemojte me proklinjati – šapnula je. – Neću imati pasulj da vam dam, jer sam im spremala omlet sa p... prosom.

Dirnut Marijetinom prostodušnošću, sveštenik joj podari zaštitnički osmeh.

– Omlet sa prosom? To zasigurno nije ukusno! Ne čudi me što ti više nisu plaćali! – reče on. – Sipaćeš mi onda čašicu one tvoje brlje – zaključio je. – Nisam siguran da će se onaj tvoj novi gazda toga setiti.

Takvu mi je priču ispričala Marijeta, nikada ne oprostivši župniku kritiku njenih kulinarskih veština.

Žak je organizovao sahranu naših roditelja, cenkajući se oko troškova ceremonije. Nije bilo crnih draperija oko crkvenih vrata, a još manje nosača sveća; orguljaš nije bio potreban, jer naši roditelji ionako nisu voleli muziku.

– Padaće kiša, pa će ceremonija biti dirljiva zbog toga, a neću morati da plaćam nebu za uslugu – zaključio je.

Pregledao je račune pokojnog oca, ispreturao fioke u potrazi za ključem nekog tajnog sefa, ali pronašao je samo svežanj ključeva za ostave s namirnicama. Šećer, ulje i brašno delili su se na kašičicu i odmah potom zaključavali dvostrukim ključem.

Naposletku, uz moju pomoć, otkrio je u dnu fioke u očevoj radnoj sobi svežanj priznanica. Žak je pomislio da je naš otac pozajmljivao velike sume novca svojim poznanicima u nevolji i da će moći brzo da ih povрати čim im pokaže ta pisma.

– Svi ti bednici će mi odmah vratiti dugove – obradovao se. – Barem da izbegnu skandal pred crkvenim tremom. A svakako nameravam da im naplatim i kamatu...

Pomirena sa sudbinom, slušala sam ga dok je izlagao svoje planove.

Još uvek nije pustio nijedan jauk otkako smo pronašli naše jadne roditelje, niti je pokazao trunku saosećanja za moje suze. Međutim, nakon što je pročitao porodičnu prepisku, srušio se na stolicu, hvatajući se za glavu.

– Pogrešio sam – priznao je turobno. – Nema ničega od prihoda za koje sam se nadao da ću ih prisvojiti. Naš otac se kockao na veliko, i bojim se da će se njegovi poverioci pojaviti odmah posle sahrane. Zamisli kakva bi to sramota bila za mene! Ne, naravno da ne razumeš! Žene ništa ne shvataju kada je reč o poslovima, zato i ne nasleđuju imovinu. Dobro... Pustiću glas da su umrli od zarazne bolesti. Tako ću izbeći gužvu, a pre svega, to će opravdati njihov brzi pokop. Ne želim da se suočavam s tom hordom lešinara ispred crkve...

Zaista, sahrana naših roditelja bila je obavljena na brzinu i bez povorke. A pošto se lagalo o uzroku njihove zajedničke smrti, parohijani su mislili da nije mudro pratiti kovčega do groblja, kako se i sami ne bi razboleli. Uostalom, tmurno vreme i lepljivo blato u izrovanim kolotrazima koji su vodili ka crkvi obeshrabrili su i one retke vernike koji su čuli za tragediju.

– Moram da ostanem dobrog zdravlja – pravdao se Žak onima koji su se čudili tako zbrzanoj sahrani. – Sada imam dužnost da se brinem o jednoj duši, svojoj dragoj sestri Lizelot.

Snažno mi je obavio ruku oko ramena, pokazujući svoju pravedničku odlučnost, kojoj su se komšije divile.

Po povratku na naše skromno imanje, Žak je zatražio dve čaše vina od svetog drveta,* iz podruma našeg oca. Natočio mi je jednu i zamolio me da sednem naspram njega, nakon što je za to veče otpustio Marijetu.

– Odlazi – naredi joj, mahnuvši rukom kao da tera dosadnu muvu. – Ostavi nas. Lizelot i ja moramo na miru da porazgovaramo.

Nisam bila naviknuta na trenutke bliskosti sa svojim bratom, pa sam popravila karnere okovratnika i povukla steznik crne vunene haljine. Pomislila sam da konačno mogu da se prepustim tugovanju.

– Ova soba mi sada deluje tako tužno! – zajecala sam, mehanički skidajući fine minduše od turmalina** koje su pripadale našoj majci.

Žak ispruži ruku da uzme moj nakit; predala sam mu ga, ne shvatajući da mi ga nikada neće vratiti.

– Savršeno – reče, zavalivši se u očevu fotelju, presvučenu jeftinim krem plišem. – Kao tvoj brat, uvek sam na tebe gledao

* Vino od crne zove: alkohol dobijen fermentacijom crvenih bobica, obično lošeg kvaliteta i ukusa.

** Turmalin je crni kamen koji se koristi kao talisman još od praistorije. Nošen oko vrata ili na ušima, veruje se da štiti od nasilnih dela, bolesti, negativnih energija i predstavlja prihvatljiv nakit u periodu žalosti.

kao na dete, i žao mi je što ti ranije nisam uputio kompliment. Izrasla si u lepu mladu ženu.

Zbunjena, ali polaskana, spustila sam pogled.

– Plemenitost tvog srca – nastavio je – i blagost tvoje naravi ravni su samo lepoti tvojih zlatnih očiju, tvojih lepo oblikovanih obrva i tvoje prirodno kovrdžave kose. Pažljivo sam te posmatrao: gracioznost s kojom izvodiš svaki pokret je zadivljujuća, kao i tvoj živahan, razdragan karakter, tvoja osećajna i plemenita duša. Uprkos svemu tome... ili baš zbog toga... dajem ti rok do sledeće nedelje da doneseš odluku.

– Kakvu odluku? – upitah iznenađeno, otpivši prvi gutljaj vina.

– Više nisi dete, zar ne?

– Naravno da nisam, uskoro punim dvadeset i dve godine. Uostalom, naši roditelji su mi obećali – sećaš li se? – boravak u Engleskoj za moj rođendan. Nažalost... Nebo je odlučilo drugačije.

Izduvala sam nos, previše glasno po ukusu mog brata, koji je sebe smatrao otmenim.

– Moraćeš da se oslobodiš tih seljačkih manira – posavetovao me je iznervirano. – Ali nije to ono o čemu želim da razgovaram s tobom.

– Slušam te, Žak – odgovorih, stavljajući maramicu u manžetnu haljine.*

– Nemoj me prekidati, molim te.

– Naravno, ja...

– Ćuti! Kao što si primetila, pažljivo sam proučio očevu dokumentaciju – nastavio je. – Raspitao sam se i kod notara. Pokušaću da spasem kuću kako bih izbegao sramotu zbog njene prodaje. To znači da ću morati da se rastanem i od Marijete.

– Ali ona te je hranila i mazila kao princa! Ti si joj kao sin! Ako to učiniš, umreće od tuge...

Žak se uspravi u svojoj stolici.

* Nabor na laktovima rukava, obično ukrašen čipkom.

– Praznoglava glupača, eto šta si ti! Misliš li da mogu ču-
dom Svetog duha da raščistim ovo trulo nasleđe? Bez ikakve
žrtve? Moram da zaključam sobe, spustim zavese, prekrijem
nameštaj čaršavima i povučem se u dve prostorije kako bih
uštedeo na ogrevu.

– Mogli bismo da uzmemo podstanare – predložih. – Ili da
primamo putnike?

Žak slegnu ramenima.

– Moja plata u policiji ne bi bila dovoljna ni da im ove
zime obezbedim vatru od suvog hrasta! Ne, ne... Dobro sam
razmislio: ja nisam krčmar.

– Ja ću ti pomoći!

Na licu mu se pojavi podrugljiv osmeh.

– Ali ti ništa ne znaš da radiš; čak su i vezovi na tvom mi-
razu puni rupa.

– To je zbog moljaca, ne budi pakostan!

Zakikotao se podrugljivo.

– Naravno, miraz koji već šest godina trune u ormaru,
čekajući verenika... Hajde, razmisli malo! Da li bi mogla da
podneseš nestašluke gostiju?

– Spremna sam da podnesem tu žrtvu za tebe.

– Šta je sa štipkanjem kroz korset, s nečijim radoznalim
rukama na tvojoj suknji, to bi podnosila?

– Pa sad... ne baš toliko...

– Eto zašto ti dajem rok do nedelje, 15. oktobra, da izabereš:
ili ćeš se udati, ili ćeš stupiti u službu kod jedne moje prijatelj-
ce. Nemam sredstava da te izdržavam i nameravam da živim
kao muškarac koga ne sputava šta žene misle.

Moji jecaji postadoše još jači.

– Naši roditelji su tek sahranjeni, a ti me već izbacuješ!

– Ja te zbrinjavam – ispravi me, podižući kažiprst u prete-
ćem tonu. – U tvojim godinama, naša majka je već rodila dvoje
dece. Zato brzo odluči, pre nego što ti majčinstvo, koje bi te

učinilo poštovanom ženom, postane nedostižno. Uskoro ćeš biti naborana kao presa za jabuke.

Žak zatvori oči i zabaci glavu. Očajna, pomislila sam da mi je sudbina već zapečaćena. Nije me video kako se teturam do dvokrilnih vrata salona, ali šuštanje moje haljine koja se vukla po parketu trglo ga je iz razmišljanja.

– Nisam završio – izgovori on, imperativno mi pokazujući stolicu.

Slaba u nogama, vratila sam se i sela na malu stolicu pored kamina.

– Moja prijateljica je spremna da te zaposli već od ponedjeljka – nastavio je, ne gledajući me. – Ali ako izabereš brak, jedna od mojih odličnih veza će se oženiti tobom čim dam svoj pristanak.

– A šta je s mojim pristankom?!

– Bez njega ćemo, draga moja. Tvoj miraz je bedan, da ne kažem nepostojeći. To te sprečava da se duriš na onog ko će spasti tvoju čast. On je baron.

Podigla sam bradu; pomisao na malu plemićku titulu činila je budućnost manje mučnom od one koju ima služavka. Moji roditelji nikada nisu ciljali tako visoko za mene, jer smo bili obični građani, a svima je poznato da se plemići radije žene među sobom, kako bi očuvali svoje povlastice i uvećali bogatstvo. Ova neočekivana prilika me je zaprepastila. Konačno sam osetila kratkotrajno olakšanje.

– Baron, zaista?

– Recimo pre seoski vlastelin, ali dovoljno bogat da zaboraviš na njegove proste manire. Ima dovoljno prihoda da ti priušti sve one đinđuve kojima voliš da se kitiš, a koje ti naš otac nikada nije uskraćivao. Uostalom, da te je naučio da se odrekneš tih bespotrebnih ukrasa, ne bismo sada bili u ovoj situaciji.

Blago utešena uprkos ovoj poslednjoj uvredi, naglo sam zgrabila lepezu sa malog stočića i iskapila piće u jednom gutljaju.

Žak me je zapanjeno pogledao; nije znao da sam već popila nekoliko flaša vina s Marijetom dok su naši roditelji nedeljama bili van kuće.

Naš otac, arhitekta, smatrao je svojom dužnošću da lično nadgleda gradilišta svojih projekata. Neretko je putovao širom zemlje, obilazeći jednu građevinu za drugom, i, umoran, po-
želeo bi društvo svoje žene, za kojom je čeznuo. Naša majka bi mu se tada pridružila, ostavljajući me samu, promrzlu, s mojim starijim bratom i našom sluškinjom, zaboravljajući da obnovi zalihe ogreva i sušenog mesa.

– Odlučila sam! – izjavih, spuštajući čašu. – Ne mogu da zamislim da provedem život kao sluškinja ako to neće pomoći spasavanju našeg nasleđstva.

– Mog nasleđstva – ispravi me Žak.

– Oprosti, zaboravila sam da zakon ne predviđa ništa za devojke – rekoh ironično. – Pričaj mi o tom baronu. Moram bar malo da razmislim pre nego što odlučim, uprkos malobrojnim mogućnostima koje su dostupne siročetu bez miraza poput mene.

Žak duboko udahnu i počeo da priča:

– Već sam se malo raspitao o njemu. Baron Kazimir, mlađi sin porodice De Bopre, nije baš u cvetu mladosti, ali nije ni potpuno oronuo. Posедуje zemljište koje iznajmljuje plemićima strastvenim lovcima; uzgaja divljač koju pušta u svoje šume i šumarke kako bi zabavio svoje goste koji mu za to plaćaju. Njegova bivša supruga umrla je na porođaju, a dete nije preživelo. Mrzi svoje nećake i povraća mu se od same pomisli da bi oni mogli naslediti njegovo bogatstvo. Ali ako mu Svevišnji ne podari sina pre nego što izdahne, upravo to će se dogoditi. Njegov zamak, desetine hiljada livri godišnjih prihoda, hektari kestenovih šuma i njegovo uzgajalište pašće u ruke onih dvoje nesposobnjakovića koje prezire do ludila. Bićeš, dakle, baronica, odevena u svilu, a imaćeš čak i kočiju da se šepuriš.

– Ali ne želim starog muža!

– Uzećeš ljubavnika, kao i svi ostali. Najpre se udaj, inače ćeš završiti kod časnih sestara u gruboj haljini ili kao sluškinja kod nekog trgovca.

– Mislila sam da me bar malo voliš... – prošaputah u poslednjem trzaju nade.

– Još više volim pomisao da te ne vidim kako zarađuješ hleb na način koji bi nas oboje osramotio. Otac je smatrao da si bistrija od mene, što, uostalom, nije budilo bes u meni u mladosti. Dakle, vreme je da mi dokažeš da je bio u pravu i da znaš da razmišljaš, a ne da toneš u besmisleno samosažaljenje.

Posle toga, Žak mi je dozvolio da odem iz salona, ne pozivajući me nazad. Okrenula sam kvaku i zatvorila vrata bez reči, kako ne bih pokazala ogorčenost. Kada sam bila van vidokruga svog brata, čije sam hirove morala da trpim pošto je samo on držao ključeve moje sudbine, iskrivila sam lice u grimasu i prošaputala najgrublje psovke koje sam znala. Marijeta, koja je ostala s uhom prislonjenim na bravu, pokušala je da me uteši.

– Bio je tako sladak sa onim plavim uvojcima – prošaputala je kroz suze. – Ne prepoznajem više svog malog Žaka.

Zagrlile smo se i uputile ka kuhinji, tamo gde nas niko ne bi video kako ispijamo ceo bokal rakije s voćem i pušimo duvan za lulu mog jadnog oca dok ne ostanemo bez daha.

Marijeta me je naučila tim utešnim rđavim navikama, nepriličnim za lepo vaspitane žene, nemajući da mi ponudi ništa drugo osim svojih sopstvenih tajnih poroka.